

Vem skyddar sanningen?

En fallstudie om psykologisk krigföring och dess försvar i Sverige

Abstract

Psychological warfare has become an increasingly pressing problem the last few years. The aim of this thesis is to study the development of psychological warfare and its defence in Sweden, focusing on disinformation. Furthermore, this research intends to develop a theoretical framework combining theories of critical security, the communication revolution and the network state. A qualitative text analysis is used to examine public documents to study the political discussion regarding psychological warfare and defence in Sweden from 2014 to today. The results show that psychological warfare is a threat to Sweden's democratic society and human rights. The spread and use of disinformation has drastically increased since the evolution of internet and social media and the results show that high-technological countries are more sensitive to disinformation. To combat psychological warfare politicians in Sweden suggest more networking, both within the country, between institutions and different levels of society, as well as internationally. Psychological warfare, like disinformation, is not territorially bounded and therefore it cannot be defeated by sovereign states alone. Finally, it is important to improve the population's source criticism and to provide them with reliable information to develop a strong psychological defence in a society constantly subjected to disinformation.

Nyckelord: psykologisk krigföring, psykologiskt försvar, desinformation, territorium, suveränitet, kritisk säkerhet, kommunikationella revolutionen, nätverksstaten, teknisk utveckling

Antal ord: 9615

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte och frågeställningar	2
1.3	Avgränsning	3
1.3.1	Tid	3
1.3.2	Begrepp	4
1.4	Disposition	5
2	Psykologisk krigföring.....	6
2.1	Desinformation.....	7
3	Teoretiskt ramverk.....	9
3.1	Det uppfattade hotet	9
3.1.1	Kritisk säkerhet.....	9
3.1.2	Kommunikationella revolutionen	10
3.2	Anpassningen	11
3.2.1	Nätverksstaten	11
3.3	Teoretiska invändningar	13
3.3.1	Den teoretiska uppdelningen	13
3.3.2	Köpenhamnskolans och säkerhetsisering.....	13
4	Metodologi	15
4.1	Kvalitativ textanalys	15
4.2	Metodologiska avgränsningar	16
4.2.1	Aktörer	16
4.2.2	Material	16
4.3	Operationalisering	17
5	Psykologisk krigföring i Sverige.....	19
5.1	Det uppfattade hotet	19
5.1.1	Bred och djup säkerhet.....	19
5.1.2	Det ryska hotet.....	20
5.1.3	Gränsöverskridande hot och den tekniska utvecklingen	20
5.1.4	Media och sociala medier	22
5.2	Anpassningen	22

5.2.1 Internationell samverkan	22
5.2.2 Större satsningar och inomstatlig samverkan	24
5.2.3 Media och källkritik	25
6 Slutsats	27
7 Referenser	29
Bilaga	32

1 Inledning

I takt med vår tids förändrade världsordning som en konsekvens av globalisering förändras även synen på säkerhet och hot. Hoten är allt mer gränsöverskridande och territorium och suveränitet är begrepp som har fått förändrad betydelse. Ett typ av hot som blivit allt mer vanligt är det som utförs inom ramen för *psykologisk krigföring*. Då den teknologiska utvecklingen går i en rasande fart och internet får en allt större roll i samhället har information blivit ett effektivt vapen. Oerhörda mängder information sprids dygnet runt, inte bara av media, utan även av gemeneman på internet. Men med allt mer information som pumpas ut höjs även kraven på källkritik. Vad är sant och vad är falsk? och vad görs för att skydda sanningen?

Sverige utsätts ofta för så kallade desinformationskampanjer då information förvrängs och används som ett vapen för att vilseleda. Exempelvis utsattes försvarsminister Peter Hultqvist för en sådan kampanj. Ett falskt brev med ministerns underskrift spred sig systematiskt på sociala medier i början av 2015. I brevet erbjöd ministern Ukraina att köpa vapen från Sverige (Knutsson, 2016). Det förfalskade brevet har spårats till Sankt Petersburg i Ryssland (Holmström, 2015). Sveriges och andra länders psykologiska försvar är i en utvecklingsfas på grund av den verklighet vi lever i. Det råder förnuvarande en debatt i Sverige bland politiker och ansvariga myndigheter hur denna utveckling faktiskt ska gå till för att försvara Sverige på bästa sätt mot psykologisk krigföring.

1.1 Bakgrund

År 2008 lades Styrelsen för psykologiskt försvar ned och styrelsens kärnverksamheter skickades vidare till Myndigheten för säkerhet och beredskap (MSB). MSB har som uppgift att vara samordnare av kvalitetssäkrad information till både allmänheten och media under kris (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 2014). Myndigheten har även ansvar för att bland annat undersöka hur det psykologiska försvaret behöver utvecklas i det svenska samhället. MSB har de senaste åren jobbat med att ”utveckla förmågan att identifiera, förstå och möta påverkanskampanjer” (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap a, 2016).

Sverige beslutade nyligen att delta i NATO:s center för strategisk kommunikation. NATO:s center för strategisk kommunikation är en multinationell och NATO-ackrediterad internationell militärorganisation, men är varken en del av NATO:s kommandostruktur eller underordnad någon av NATO:s organ. Organisationen

grundades 2014 och är stationerad i Riga, Lettland. NATO:s Stratcom arbetar för att förbättra strategisk kommunikation i medlemsländerna. Organisationen har ambitionen att bidra till ländernas kommunikationsprocesser genom att genomföra omfattande analyser, ge råd och praktiskt stöd (NATO Stratcom Centre of Excellence, 2016). De som deltar i arbetet kommer från olika länder och har olika bakgrund, bland annat militär och akademisk bakgrund (NATO Stratcom Centre of Excellence, 2016). Centret arbetar bland annat med frågor om psykologiskt försvar som exempelvis desinformationsattacker. Sverige beslutade att delta i hopp om att kunna öka sina kunskaper och sin förmåga inom detta område och samtidigt hjälpa andra länder med att höja sin kunskap och förmåga (Eriksson, 2016).

Fortsättningsvis, från och med första september i år bidrar MSB med en expert till EEAS Stratcom East Task Force. European External Action Service (EEAS) är EU:s utrikestjänst och 2015 bildades StratCom East Task Force inom EEAS. Denna specialgrupp ligger i Bryssel och skapades i syfte att ta i tu med de ryska desinformationskampanjerna. Gruppen utvecklar kommunikationsprodukter och kampanjer som fokuserar på EU-policy i de östra partnerskapsregionerna. Exempelvis utvecklar de kampanjer som har ambitionen att förklara viktiga policyområden och skapar en positiv bild av EU. StratCom-gruppen består av några utvalda kommunikationsexperten antingen från EU-institutioner eller från något av EU:s medlemsländer (European External Action Service, 2015). Gruppen har bland annat startat *The Disinformation Digest* som är ett nyhetsbrev som analyserar pro-Kremlin media (Disinformation Digest, 2016). Från och med första september i år bidrar alltså MSB med en expert till StratCom-gruppen. Uppgiften är att följa och analysera ryska påverkanskampanjer däribland desinformation. Experten ska verka som ett operativt stöd till EU samt vara en del i att utveckla Sveriges internationella nätverk för att identifiera och hantera informationspåverkan från andra stater (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap b, 2016).

1.2 Syfte och frågeställningar

Denna studie har ett empiriskt och ett teoretiskt syfte. Det empiriska syftet är att undersöka hur Sverige utvecklar sitt psykologiska försvar för att försvara sig mot psykologisk krigföring. Vidare har studien en teoriutvecklande ambition. Ett nytt teoretiskt ramverk har skapats som är anpassat för att förstå detta fenomen i sin helhet och bidra till den vetenskapliga forskningen inom ramen för psykologisk krigföring.

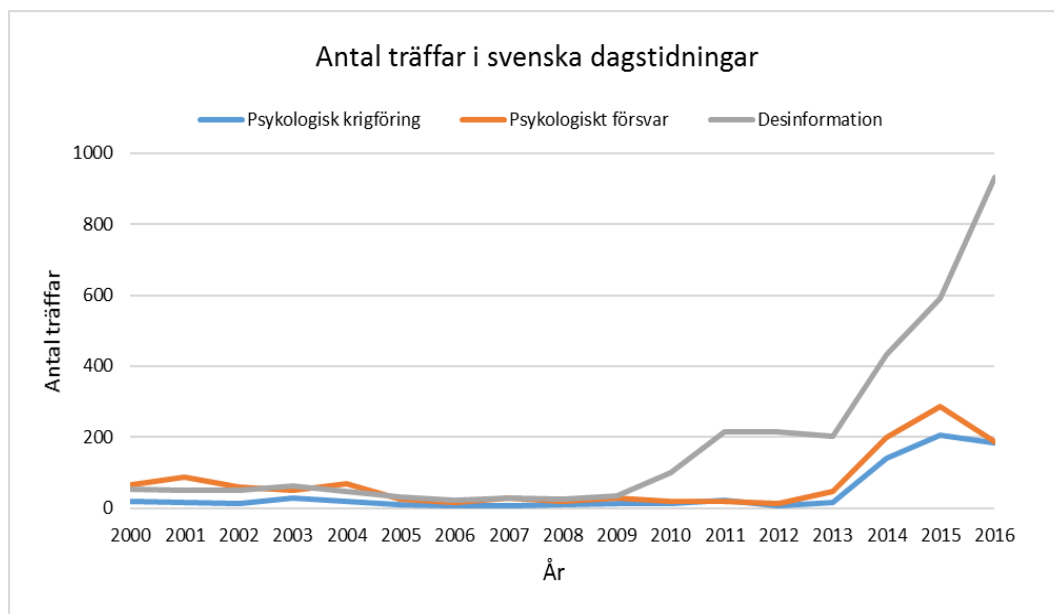
För att operationalisera undersökningen av Sveriges psykologiska försvar har studien en tvådelad frågeställning. Frågeställningarna handlar dels om det uppfattade hotet dels om utvecklingen som sker genom en anpassning till en ny hotbild och det moderna samhället. Den första problemformuleringen är: *Hur*

uppfattats psykologisk krigföring som ett hot i Sverige? Uppsatsen utgår alltså redan från att psykologisk krigföring är ett hot mot Sverige. Det uppfattade hotet sätts in i en samhällelig och teoretisk kontext som bygger på teorierna kritisk säkerhet och kommunikationella revolutionen. Utgångspunkten är att psykologisk krigföring är ett hot som blivit mer aktuellt i takt med den tekniska utvecklingen, exempelvis användningen av internet och sociala medier. Den andra frågeställningen åsyftar att undersöka hur Sverige anpassar sig till den ”nya” kontexten och lyder: *Hur anpassar Sverige sitt psykologiska försvar?* Hypotesen grundar sig i en anpassning till den kommunikationella revolution som präglar samhället, till det som kallas nätverksstaten.

1.3 Avgränsning

1.3.1 Tid

Undersökningen avgränsas i tiden med start år 2014 till idag. Studien har ambitionen att undersöka psykologisk krigföring och försvar i Sverige i dagsläget, alltså föreföll det naturligt att inte gå allt för långt tillbaka i tiden under materialinsamlingen. Dessutom, i de inledande stegen av studiens materialinsamling, blev det tydligt att det mesta av materialet som var av betydelse inte var äldre än tre år eftersom det hänt väldigt mycket inom detta område den senaste tiden. Genom att använda Kungliga Bibliotekets sökmotor kan detta förtydligas ytterligare. Kungliga Biblioteket har en sökmotor där man kan söka efter specifika ord eller kombinationer av ord för att få statistik över hur många gånger det ordet/orden har nämnts i svenska dagstidningar genom åren. Jag gjorde tre sökningar – psykologisk krigföring, psykologiskt försvar samt desinformation, se resultaten nedan:

*Se bilaga för exakta siffror (Kungliga Biblioteket, u.å.).

Från och med 1940-talet till slutet av 2000-talet är antalet träffar förhållandevis desamma, utan större avvikelser. Men år 2014 hände något då antalet träffar ökade betydligt, som diagrammet visar ovan. Mellan år 2000–2013 har ”psykologisk krigföring” nämnts i svenska dagstidningar mellan 7–28 gånger. Men år 2014 steg siffran till hela 139. Samma mönster visade sig när sökningen på ”psykologiskt försvar” genomfördes då antalet träffar steg från 47 under år 2013 till 198 stycken år 2014. Antalet träffar på ”desinformation” skildrar en mer än dubbel ökning från 203 under år 2013 till 433 under år 2014 (Kungliga Biblioteket, u.å.). Det är alltså uppenbart att någonting förändrades under år 2014 vilket satte psykologisk krigföring på agendan i Sverige. Denna drastiska ökning kan förklaras genom det försämrade omvärldsläget och det ryska hotet mot Sverige. Under mars 2014 genomförde Ryssland annekteringen av Krim då bland annat psykologisk krigföring och desinformation användes som vapen samt att Säkerhetspolisen avslöjade att Ryssland ägnat sig åt krigsförberedelser mot Sverige (Holmström, 2016). Det är därmed intressant att undersöka vad som händer inom området för psykologisk krigföring och försvar, från och med 2014 och framåt, eftersom läget har förändrats så drastiskt sedan 2014 och Sveriges psykologiska försvar är i en tydlig utvecklingsfas i skrivande stund.

1.3.2 Begrepp

Psykologisk krigföring är ett brett begrepp och kan delas in i olika kategorier. Studien åsyftar att undersöka psykologisk krigföring i sin helhet, men för att avgränsa materialinsamlingen kommer endast en av underkategorierna analyseras. Denna studie kommer behandla den psykologiska krigföringen som karaktäriseras av *desinformation*, eftersom det är den typen av psykologisk krigföring varit mest aktuell den senaste tiden. En närmre begreppsdiskussion följer senare i uppsatsen.

1.4 Disposition

I detta inledande kapitel har studiens bakgrund, syfte, frågeställningar och avgränsningar i tid och begrepp presenterats. I följande kapitel diskuteras begreppen psykologisk krigföring och desinformation närmre. Därefter, i kapitel 3, kommer en genomgång av det teoretiska ramverket. Det teoretiska ramverket kommer introducera teorierna kritisk säkerhet, kommunikationella revolutionen och nätverksstaten. Ramverket kommer lyfta fram de delar som är betydelsefulla för studien och koppla teorierna till varandra. Detta kapitel avslutas med en diskussion kring teoretiska invändningar. Kapitel 4 redogör för undersökningens metodologi, metodologiska avgränsningar och operationalisering. I kapitel 5: ”Psykologisk krigföring i Sverige”, presenteras resultaten integrerat med en analys. Uppsatsen avslutas med en konklusion av studiens resultat och slutkommentarer för att summera de viktigaste tankarna och lärdomarna från studien.

2 Psykologisk krigföring

Paula Stenström definierar begreppet *psykologisk krigföring* i en rapport från Försvarets forskningsanstalt från 1997: ”psykologisk krigföring utgör en aspekt av informationskrigföring där man medvetet utnyttjar den mänskliga psykologin för att påverka en utvald målgrupps uppfattningar, attityder och beteende” (s.11). Informationskrigföring är ett samlingsnamn på ”alla former av kamp om kontroll och överlägsenhet vad gäller information” (Stenström, 1997, s.11). Psykologisk krigföring sker i både krig och fred framförallt genom media, försvars- och myndighetskommunikation. Angreppen kan vara, bland annat, politiskt, militärt, ekonomiskt, socialt samt ideologiskt motiverade och kan kombineras med andra krigföringsmetoder. Stenström använder sig av en bred definition av psykologisk krigföring och understryker svårigheten i att göra en exakt avgränsning av begreppet (Stenström, 1997, s.11–12). Hon delar således in begreppet i fyra kategorier:

- i. *Propaganda*: Spridning av ensidig och vinklad information av icke-kommersiell karaktär som har ambitionen att påverka attityden och beteendet hos individer.
- ii. *Desinformation*: ”falsk eller felaktig information som syftar till att vilseleda, förhindra, fördröja eller dölja ett händelseförlopp” (Stenström, 1997, s.12).
- iii. *Rykten*: Påståenden där ursprungskällan inte går att säkerställa, kan vara avsiktligt eller en överdrift av spontana rykten.
- iv. *Påtryckningar*: hot och löften.

(Stenström, 1997, s.12)

Olika typer av termer används för att beskriva denna typ av krigföring i Sverige, men psykologisk krigföring är den benämningen som regeringen använder (Prop. 2014/15:109, s.109). Andra benämningar som skildrar snarlika fenomen inom ramen för psykologisk krigföring är exempelvis informationsoperationer, påverkanskampanjer, informationskrig och informationskampanjer. Dessa begrepp används ombytligt i den politiska debatten vilket kommer bli tydligt i presentationen av det empiriska materialet. Desinformation är den kategori av psykologisk krigföring som denna studie kommer använda och en närmare beskrivning av begreppet följer nedan.

2.1 Desinformation

Medveten vilseledning benämns ofta som *desinformation*. Gunnar Nygren beskriver desinformation i en rapport av MSB. Han skriver att kriteriet är att avsändaren ska ha för avsikt att förfälska verkligheten. Alltså, det är inte olika tolkningar utan snarare en medveten vilja att plantera felaktig eller missledande information i medier. Nygren anser dock att denna vilseledning sker under konflikt, något som kan kritiseras (Nygren, 2016, s. 226). Stenström å andra sidan anser att psykologisk krigföring, och därigenom desinformation, används i ”fred, kris och krig” (Stenström, 1997, s.11). Alltså behöver det inte nödvändigtvis endast begränsas till konfliktsituationer. Denna uppsats kommer applicera Stenströms bredare tolkning av desinformation som kan användas i både fred och konflikt.

Ifall desinformationen är oplanerad eller ett rent misstag räknas det ej inom kategorien för psykologisk krigföring. Att media gör misstag och publicerar felaktig information är vanligt och är därmed inte ett uttryck för desinformation. Fortsättningsvis, om informationen som spridits i tron om att den är felaktig visar sig vara sann är det fortfarande inom ramen för psykologisk krigföring. Det centrala är ifall avsändaren anser sig ljuga och att motivet är att vilseleda i förhoppning att det ska gynna avsändaren (Stenström, 1997, s.33–34).

Lögner eller dolda sanningar

Desinformation kan delas in i två typer av vilseledning: lögner och dolda sanningar. Den tidigare innebär att man hittar på ett felaktigt eller helt falskt påstående som verkar trovärdigt. Den senare betyder att avsändaren sprider information för att dölja sanningen. Det kan gå till genom att exempelvis förneka sanningen, maskera verkligheten eller undanhålla information genom att sekretessbelägga den (Stenström, 1997, s.34).

Målgrupper

Det är svårt att precisera en specifik målgrupp för desinformation utan nästan alla sorters grupper skulle kunna vara tänkbara offer för denna typ av vilseledning. Stenström radar upp flera exempel ”enskilda personer, utvalda grupper, intresseorganisationer, myndigheter, en regering, företag, massmedia, speciellt inflytelserika personer, personer i ledningsposition, (...) befolkningen i ett visst område, militära förband” (Stenström, 1997, s.34–35). Även ett eller flera länder kan vara målgrupp för desinformation.

Kommunikationskanaler

Desinformation sprids genom en rad olika typer av kommunikationskanaler. Vanliga kanaler är tidningar, radio, TV, datanät och sociala medier. Dagens allt mer datoriserade samhälle och framväxten av internet och sociala medier har skapat nya och snabbare kommunikationskanaler vilket givetvis gör att

desinformation sprids allt snabbare och är svårare att stoppa (Stenström, 1997, s.35).

Desinformation i fred, kris och krig

Desinformation används inte bara i konfliktsituationer utan även i fred. Det kan röra sig som politiska partier som jobbar inför ett val, företag som vill ha bra marknadsföring eller en främmande makt som försöker påverka landet. Desinformation som sprids under fred utnyttjar de demokratiska rättigheterna som yttrande- och informationsfrihet. Det är inte olagligt att ljuga så länge det inte exempelvis hotar rikets säkerhet eller diskriminerar eller hotar någon. Som nämnt ovan sprids det mängder med felaktig information och missförstånd men oftast är inte syftet med det att urholka ett lands allmänna motstånd. Stenström menar att desinformation under fred troligen inte är ett stort hot mot ett lands nationella säkerhet. Däremot kan det på lång sikt vara problematiskt då avsändaren kan förskaffa sig ett försprång och vissa fördelar (Stenström, 1997, s.36–37).

Vilseledande information förekommer även under krissituationer då det finns anledning att till exempel öka rädslor, fördomar, stärka sympatier och dölja beredskap. Ett exempel där desinformation används som ett vapen i en krissituation är under USA:s flyganfall mot Libyen 1986 där många människor miste livet. Innan anfallen ska de amerikanska och internationella medierna ha målat upp en missvisande bild av Libyens roll i olika terrorattacker. Denna svartmålning av både Libyen och Kadaffi kan ha varit en medveten operation för att legitimera USA:s ingripanden (Stenström, 1997, s.37).

Slutligen används även desinformation i krigssituationer. Syftet med att sprida vilseledande information i sådana förhållanden är att urholka motståndarens försvars- och stridsvilja. Vilseledningen kan rikta sig till bland annat hela befolkningen, beslutsfattare och soldater (Stenström, 1997, s.38).

3 Teoretiskt ramverk

I denna del presenteras det teoretiska ramverk som utformats för att på ett mer heltäckande sätt kunna analysera psykologisk krigföring och försvar i Sverige. Teorierna har, enligt min mening, kompletterande förklaringskrafter och kommer därmed kombineras. Psykologisk krigföring och försvar i dagens globaliserade värld är ett komplext fenomen som belyser flera områden, exempelvis gränsöverskridande hot, territoriets förändrade betydelse, kommunikation och informationssamhället. Därmed kan man påstå att det är fördelaktigt att kombinera olika delar av teorier och koppla samman olika fenomen eftersom det ger en mer komplett beskrivning av de olika mekanismer som är viktiga för att förstå psykologisk krigföring.

Det teoretiska ramverket är uppdelat i två delar. Den första delen åsyftar att förstå den första frågeställningen: *Hur uppfattats psykologisk krigföring som ett hot i Sverige?* Här kommer teorierna *kritisk säkerhet* och *kommunikationella revolutionen* att behandlas. Den andra delen ämnar förstå den andra frågan: *Hur anpassar Sverige sitt psykologiska försvar?* Under denna del kommer *nätverksstaten* appliceras. Det teoretiska ramverket avslutas med en diskussion kring eventuella invändningar till den teoretiska modellen.

3.1 Det uppfattade hotet

3.1.1 Kritisk säkerhet

Kritisk säkerhet ställer sig, som namnet avslöjar, kritisk till idén att säkerhet har en konstant och bestämd innebörd som kan tas för givet. Man kritiserar både vad ett hot innebär och vem eller vad det är som hotas. Kritisk säkerhet antar ofta både en bred och djup syn på säkerhetsbegreppet (Peoples– Vaughan-Williams, 2015, s.2,4). Bred säkerhet syftar på flera olika typer av hot mot mänskligheten (Hough, 2008, s.6). Det behöver alltså inte bara handla om militära hot från främmande stater, utan även hot som exempelvis pandemier och miljöhot räknas in i detta perspektiv. Det djupa säkerhetsperspektivet argumenterar för att det inte bara är stater och dess suveränitet som hotas utan individer och deras uppfattade säkerhet ska prioriteras (Hough, 2008, s.8). Kritisk säkerhet handlar även om att säkerhet inte bara betyder överlevnad utan kan även innefatta mänskliga fri- och rättigheter. Man förflyttar sig alltså från det traditionella säkerhetsperspektivet,

som endast talar om stater som hotar och hotas, till kritisk säkerhet (Peoples–Vaughan-Williams, 2015, s.4). Att i denna studie anta ett brett och djupt säkerhetsperspektiv är viktigt för att kunna göra plats för andra typer av hot än bara militära som exempelvis desinformation. Det är även ett verktyg för att förstå hur hotet psykologisk krigföring uppfattas och vem/vad det är som hotas.

Utvecklingen av det kritiska säkerhetsperspektivet kan även förstås utifrån historiska händelser i världen, terroristattackerna den 11e september 2001 är ett tydligt sådant exempel. Efter 11e september beskrev ofta dåvarande presidenten George W. Bush världen som ett *före* och ett *efter* 11e september attackerna. I ett tal under femårsfirandet av Department of Homeland Security den 6e Mars 2008 förklarade Bush: ”The events of September the 11th, 2001 demonstrated the threats of a new era. I say “new” because we found that oceans which separate us from different continents no longer separate us from danger” (Peoples–Vaughan-Williams, 2015, s.7). Bush beskriver här det som jag åsyftar att belysa i min undersökning, hur vi möter dessa nya typer av hot som inte är begränsade, på samma sätt som förr, av territoriella gränser och fysiskt avstånd.

Kritisk säkerhet ifrågasätter även således territoriets innebörd. Då bred och djup säkerhet ifrågasätter det traditionella säkerhetsperspektivet där staten är i fokus, har innebörden av en suverän stat och dess territorium förändrats vilket har fått konsekvenser för hur vi ser på säkerhet och hot (Peoples–Vaughan-Williams, 2015, s.179). Detta kan förklaras utifrån teorin om den *kommunikationella revolutionen*.

3.1.2 Kommunikationella revolutionen

Kommunikationella revolutionen kan ses som en modern utveckling från, de tidigare, nationella och industriella revolutionerna. Under nationella revolutionen bildades idén om nationalstaten och makten över territoriet och den politiska ordningens organisering var centralt. Industriella revolutionen medförde urbaniseringen och makten över kapitalet växte fram och hur vi organiserar den materiella produktionen kom till att bli allt viktigare (Bjereld – Demker, 2005, s.34, 37). Bjereld och Demker skriver i boken *I Vattumannens tid? En bok om 1968 års auktoritetsuppror och dess betydelse idag* att dagens samhälle kan klassificeras som ett informationssamhälle. De påstår att den kommunikationella revolutionen innebär att samhället genomgår en kommunikationsutveckling (2005, s.37).

Kommunikationsutvecklingen sker på två sätt. För det första genom utvecklingen av *transportmedel* som exempelvis flyg, järnväg och personbilar som förenklar förflyttandet av människor och gods. För det andra genom *informationsförmedling* som exempelvis telefoner, e-post och internet som möjliggör kommunikation mellan människor på olika platser. Individer kan numera, tack vare den tekniska utvecklingen, diskutera och delta i möten med andra utan att ens ha träffat

varandra. Kommunikationsutvecklingen genom transportmedel och informationsförmedling har bidragit till territoriets förändrade betydelse (Bjereld – Demker, 2005, s.37). Vi kan förflytta oss till andra sidan jorden på bara några timmar, och en person i Sverige kan kommunicera med en person på andra sidan jordklotet som om de är i samma rum. Detta innebär även att hoten förändras och uppfattas på ett annat sätt. Människor kan hota från andra sidan jorden genom användningen av exempelvis internet samt även förflytta sig som till exempel svenskar som åker och strider för våldsbejakande islamistiska grupper i mellanöstern.

I dagens globaliserade värld har alltså nya typer av hot uppkommit vilket även kräver att stater förändrar sitt försvar. Ett sådant hot är psykologisk krigföring där bland annat desinformation utgör en stor del. Desinformation sprids snabbt bland annat med hjälp av internet och sociala medier. Det är därmed den ena kommunikationsutvecklingen, *informationsförmedling*, som kan appliceras för att bättre förstå fenomenen psykologisk krigföring och desinformation.

Den kommunikationella revolutionens framväxt och territoriets förändrade betydelse har en stor påverkan på nationalstaten. Nationalstaten kan påstås vara alltmer hotad då den baserar sin makt på suveränitet över ett visst territorium. Detta påverkar i sin tur maktförhållandena i världen och en ny organisering av mänsklig aktivitet har växt fram, nämligen nätverkssamarbetet och den så kallade *nätverksstaten* (Bjereld – Demker, 2005, s.38).

3.2 Anpassningen

3.2.1 Nätverksstaten

Sociologen Manuel Castells presenterar en teori i sin bok *Communication Power* som han kallar *nätverksstaten*. Castells påstår att nationalstater är i kris i avseende till deras suveränitet. Han menar dock inte att stater håller på att försvinna utan att de utvecklar sig och anpassar sig till en ny kontext (Castells, 2009, s. 39). Castells beskriver hur territorium tidigare definierade staters suveränitet och maktutövande. Men territoriella gränser och maktutövanden utmanas nu av globalisering som är ett resultat av, bland annat, kommunikationella revolutionen (Castells, 2009, s. 17). De aktiviteter som formar och kontrollerar mänskligt liv världen över är organiserade i globala nätverk som exempelvis finansmarknader, transnationell produktion, massmedia, och internetnätverk (Castells, 2009, s. 25). Genom globaliseringen ifrågasätts, precis som kritisk säkerhet, den statscentrerade modellen och hur mänsklig aktivitet organiseras (Castells, 2009, s. 17).

Utvecklingen påverkar politiken och beslutsfattande i det globala nätverkssamhället (Castells, 2009, s. 39). Enligt Castells sker denna utveckling av nationalstater genom tre mekanismer:

- i. Stater förenar sig med varandra och bildar nätverk. Vissa nätverk har olika ändamål och delar suveränitet som till exempel EU. Andra fokuserar på ett specifikt problemområde som exempelvis NATO.
- ii. Stater bildar täta nätverk av internationella institutioner och överstatliga organisationer för att hantera globala problem. De har allt från generella ändamål som FN till mer specifika syften som till exempel WTO, Världsbanken och den Internationella straffdomstolen. Vidare skapas även ibland ad hoc institutioner som formas kring specifika problem som till exempel miljööverenskommelser.
- iii. Flera nationalstater har startat en process av decentralisering av makt till regionala och lokala styren samtidigt som de öppnar upp för mer samarbeten med icke-statliga organisationer.

(Castells, 2009, s. 39–40)

Castells beskriver hur “the actual process of political decision-making operates in a network of interaction between national, supranational, international, co-national, regional, and local institutions, while also reaching out to the organizations of civil society” (Castells, 2009, s.40). Det är genom dessa mekanismer som en pragmatisk förändring av den suveräna nationalstaten till, vad som Castells kallar, nätverksstaten sker, för att anpassa sig till ett modernt informationssamhälle. Den karaktäriserar sig genom delad suveränitet och ansvar mellan olika stater och regeringar, flexibilitet i styrningsprocesser och en allt större mångfald av tid och rum i relationen mellan stater jämfört med tidigare. Nätverkande kan alltså ske både mellan stater i olika former som exempelvis EU samt inom stater mellan till exempel olika myndigheter eller samhällssektorer (Castells, 2009, s.40).

Det finns dock en problematik med globalisering och hur det påverkar samhället. Desto mer globaliseringsprocessen fortskrider desto mer motsägelser skapas, exempelvis identitetskriser, ekonomiska kriser och säkerhetskriser. Detta har lett till en högre grad av nationalism och försök att gå tillbaka till den tidigare idén om nationalstatens suveränitet (Castells, 2009, s.41). En ökning av nationalism har skådats i Sverige de senaste åren, bland annat genom Sverigedemokraternas ökade väljarstöd. Globaliseringen genererar därmed även bakåtsträvande krafter, som vill tillbaka till idén om den suveräna nationalstaten, något som är viktigt att belysa.

Teorin om nätverksstaten kan appliceras på studiet av säkerhet. Då den kommunikationella revolutionen och globalisering förändrat territoriets betydelse och därmed påverkar hur vi ser på säkerhet har även försvars- och säkerhetspolitiken anpassat sig till den nya kontexten. Hoten är mer gränsöverskridande och försvaret måste anpassa sig till en ny hotbild. Detta kan

ske genom en ökad grad av samverkan inom landet, exempelvis mellan myndigheter, men även internationellt genom samverkan mellan länder.

3.3 Teoretiska invändningar

3.3.1 Den teoretiska uppdelningen

Det ska uppmärksammas att det uppfattade hotet och anpassningen inte är en dikotomisk uppdelning och teorierna i den första delen kan komma att, till viss del, genomsyra den andra delen också. Teorin om nätverksstaten bygger delvis på teorin om kommunikationella revolutionen som i sin tur delvis förklaras utifrån det kritiska säkerhetsperspektivet. Alltså går det inte att helt och hållet dela upp teorierna i en första och andra del. Kommunikationella revolutionen kommer exempelvis att användas, i viss mån, för att beskriva hur man anpassar det svenska psykologiska försvaret. Men uppdelningen av teorierna har gjorts för att skilja på det uppfattade hotet och anpassningen och hur dessa fenomen kan förstås utifrån det teoretiska ramverket, även om viss överlappning sker.

3.3.2 Köpenhamnskolan och säkerhetisering

Teorin *Köpenhamnskolan* och konceptet *säkerhetisering* har en liknande teoretisk ingång som det teoretiska ramverk som skapats i denna studie. Under 1990-talet utvecklades Köpenhamnskolan som tar avstamp i det breda säkerhetsperspektivet då den antar flera hot mot mänskligheten än det militära. Det som utmärker Köpenhamnskolan är idén om att även om det finns flera typer av hot mot mänskligheten måste de möta ett visst kriterium för att räknas som ett säkerhetsproblem. Detta kriterium är att det måste finnas ett existentiellt hot mot en viss grupp och hotet måste lyftas fram av en säkerhetiserande aktör, vilket vanligtvis är staten. Det är då den säkerhetiserande aktörer fångar upp säkerhetshotet, belyser det samt utför drastiska åtgärder för att motverka det, som hotet genomgår en process av *säkerhetisering* (Hough, 2008, s.8). Dessutom för att ett hot ska genomgå säkerhetisering krävs det även att publiken, exempelvis invånare eller medlemmar i en viss samhällsgrupp, accepterar att det är ett säkerhetshot. Denna studie undersöker inte publikens uppfattning av psykologisk krigföring som ett hot. Istället undersöker studien endast den politiska debatten om psykologisk krigföring och försvar.

Undersökning syftar inte heller till att förstå hur man diskuterar psykologisk krigföring och hur det i sig legitimerar ovanliga handlingar för att motverka hotet. Eller som Holger Stritzel uttrycker det i artikeln "Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond":

The articulation of 'security' entails the claim that something is held to pose a threat to a valued referent object that is so existential that it is legitimate to move the issue beyond the established games of 'normal' politics to deal with it by exceptional, i.e. security, methods. This puts an actor in a very strong position to deal with an issue as he/she thinks is appropriate (Stritzel, 2007, s.360).

Istället utgår studien redan från början från att psykologisk krigföring är ett hot mot Sverige som ska tas på allvar, men inte nödvändigtvis genom drastiska åtgärder. Fokus ligger inte heller på hur psykologisk krigföring porträtteras i den politiska debatten genom att kritiskt granska texter och uttalanden, utan uppsatsen ämnar att endast belysa vad som sägs genom en beskrivande ambition. Studien tar därmed en annan ansats än Köpenhamnskolans då den initialt utgår från att psykologisk krigföring redan genomgått, vad man skulle kunna kalla – säkerhetsisering, åtminstone inom det politiska etablissemangen.

4 Metodologi

4.1 Kvalitativ textanalys

För att analysera materialet som inhämtats för studien kommer en kvalitativ textanalys att genomföras. En kvalitativ textanalys kommer användas för att kunna fånga det väsentliga i texterna och få en bild av helheten och den kontext som materialet ingår i. Kvalitativa textanalyser handlar om att ställa frågor till texten som man analyserar och huruvida, eller på vilket sätt, dessa frågor besvaras (Esaiasson et al. 2012, s. 210).

Eftersom kritisk säkerhet kommer behandlas i det teoretiska ramverk skulle man kunna påstå att det är mer lämpligt att använda sig av en kritisk diskursanalys. Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips definierar metoden kritisk diskursanalys i boken *Diskursanalys som teori och metod*. De skriver att ”den kritiska diskursanalysen ställer upp teorier och metoder för att teoretiskt problematisera och empiriskt undersöka relationerna mellan diskursiv praktik och social och kulturell utveckling i olika sociala sammanhang (Winther Jørgensen – Phillips, 2000, s. 66). Kritisk säkerhet utmanar och problematiserar de traditionella säkerhetsperspektiven. Därmed kan kritisk säkerhet och kritisk diskursanalys anses vara nära förankrade då båda har en kritiserande ansats. Det är dock enligt mig inte passande för denna undersökning då dess syfte är att beskriva ett fenomen och har en explorativ ansats, inte en kritiserande. Dessutom, i diskursanalyser är språkbruket centralt, vilket det inte är i denna studie. Det är inte *hur* det sägs utan *vad* som sägs som är huvudfokus i detta fall.

Undersökningen kommer använda en definition från boken *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad* som delar in kvalitativa textanalyser i två kategorier beroende på vilka typer av frågor som ska besvaras. Systematiserande och kritiskt granskande undersökningar. Denna uppsats kommer använda det systematiserande tillvägagångssättet som är en variant av beskrivande analyser. Ett sätt att använda det systematiserande tillvägagångssättet är att ”klargöra tankestrukturen hos aktörer som på ett eller annat sätt har varit viktiga i samhällsdebatten” (Esaiasson et al. 2012, s. 211). Syftet med denna metod är att belysa och begripliggöra det som är väsentligt i materialet (Esaiasson et al. 2012, s. 211). Denna studie kommer därmed analysera olika texter, uttalanden och dylikt som är relevant för att fånga den debatt som förs gällande det psykologisk krigföring i Sverige. Det empiriska materialet kommer analyseras utifrån de två

olika frågeställningarna: *Hur uppfattats psykologisk krigföring som ett hot i Sverige?* och *Hur anpassar Sverige sitt psykologiska försvar?*

4.2 Metodologiska avgränsningar

4.2.1 Aktörer

Uppsatsen kommer huvudsakligen att analysera politiska aktörers texter och uttalanden, det vill säga regeringen, riksdagen och enskilda politiker som ministrar och riksdagsledamöter. Media spelar en stor roll i arbetet med desinformation, men media som aktör kommer inte behandlas i denna studie. Istället kommer media användas som en informationskälla för att kartlägga den politiska debatten genom skildringar av vad som händer inom svensk politik. Medias betydelse för det psykologiska försvaret kommer dock analyseras i den mån det diskuteras i den politiska debatten som jag undersöker. Jag har valt att avgränsa mig till, framförallt, regerings- och riksdagsdokument då det existerar en debatt i den svenska politiken om psykologisk krigföring och hur Sverige bör skydda sig mot det. Det är mycket som händer och många åsikter kring hur Sverige ska utveckla sitt försvar inom detta område. Därmed är det av betydelse att fokusera på de svenska politiska aktörerna i denna studie. Det skulle dock vara intressant, för framtida studier, att undersöka medias roll mer på djupet och huruvida gemeneman uppfattar psykologisk krigföring som ett hot.

4.2.2 Material

Det empiriska materialet som kommer analyseras i denna studie består till större delen av offentliga, politiska dokument. Materialinsamlingens avgränsning tar avstamp i studiens syfte och relevans, alltså har jag valt att analysera de texter som i min mening är av betydelse för undersökningen. Jag har gjort sökningar på regeringens och riksdagens hemsidor för att ta del av vad som är aktuellt på den politiska agendan gällande psykologisk krigföring. Materialet består av en statlig offentlig utredning, regeringsproposition, regeringsbeslut, motioner och en debattartikel. Eftersom studiens tidsavgränsning endast sträcker sig från 2014 till idag är det möjligt att behandla majoriteten av det empiriska material som går att hitta på regeringens och riksdagens hemsidor.

I princip allt material som varit åtkomligt och är av betydelse kommer analyseras i uppsatsen, med undantag för de texter som upprepar samma sakfrågor och presenterar samma eller väldigt snarlika åsikter. Detta för att få en bredd och fånga upp olika åsikter i debatten. Exempelvis har jag valt ut två motioner som presenterar två olika sidor av en fråga och som skrivits av riksdagsledamöter från

olika partier och partiblock. Det går att hitta någon till motion om samma ämnen som har exakt samma åsikter i frågan, därmed är det inte intressant att analysera alla motioner.

Eftersom uppsatsens empiri huvudsakligen består av formella politiska dokument anser jag att det är fördelaktigt att komplettera det med empiri från exempelvis sociala medier. På så sätt kan jag fånga en annan dimension av debatten i det politiska rummet. Jag har därmed valt att lyfta fram Twitterinlägg av Carl Bildt där han förmedlar åsikter kring Sveriges psykologiska försvar. Carl Bildt är en aktiv användare av sitt Twitterkonto där han publicerar sina åsikter om, framförallt, utrikes- och säkerhetspolitik. Jag anser att det är av betydelse att lyfta fram uttalande av Bildt på Twitter eftersom han är en opinionsbildare som varit både statsminister och utrikesminister och har över 45 000 följare på Twitter (Bildt, u.å.). Bildt har även själv varit utsatt för desinformationsattacker.

Dessutom kan det vara intressant att använda Bildts åsikter då han representerar Moderaterna och den tidigare regeringen, där han senast var utrikesminister, som en motpol till den sittande regeringen och utrikesministern Margot Wallström. Wallströms åsikter belyses i denna studie i framförallt en debattartikel som hon skrivit tillsammans med Finlands utrikesminister. Det kan även tilläggas att sociala medier är en plats som både stärker länders demokratiska fri- och rättigheter genom bland annat yttrandefriheten, samtidigt som det utgör en plattform för desinformation. Det är därför, enligt mig, viktigt att belysa, hur sociala medier, även i detta sammanhang används för att diskutera och påverka det psykologiska försvaret.

4.3 Operationalisering

För att knyta samma teori och empiri i utförandet av den kvalitativa textanalysen presenteras en operationalisering av det teoretiska ramverket nedan. Som nämnt ovan, i beskrivningen av kvalitativ textanalys, kan det essentiella i empirin fångas genom att ställa frågor till texten. Jag har formulerat några noggrant utvalda frågor utifrån teori och syfte som kommer tillämpas under textanalysen för att lyfta fram det som är väsentligt i debatten om psykologisk krigföring och försvar i Sverige. Frågorna kan anses vara breda och omfattande vilket jag är medveten om, dock kan man påstå att det är nödvändigt för att få en helhetsbild av debatten. Frågorna kan kopplas till studiens problemformuleringar och är uppdelade i två delar:

Del 1: Det uppfattade hotet

Kritisk säkerhet

- Har Sveriges politiker ett brett/snävt, djupt/ytligt förhållningssätt till säkerhet?
- Hur beskrivs psykologisk krigföring som ett hot i Sverige?
- Hur beskrivs hotbilden mot Sverige inom ramen för psykologisk krigföring?
- Vem och vad beskrivs vara hotat av psykologisk krigföring i Sverige?

Kommunikationella revolutionen

- I vilken mån beskrivs psykologisk krigföring vara begränsad av territoriella gränser?
- Vilken påverkan beskrivs den tekniska utvecklingen ha på psykologisk krigföring?

Del 2: Anpassningen

Nätverksstaten

- Hur utvecklar Sverige sitt psykologiska försvar i dagsläget?
- På vilket sätt används nätverkande i arbetet med Sveriges psykologiska försvar?
- Hur ska Sverige anpassa sitt psykologiska försvar till dagens informationssamhälle?

Undersökningen har för syfte att hitta den dominanta linjen i den politiska debatten om psykologisk krigföring i Sverige samt eventuella konflikter utifrån de frågor som ställs till materialet. Frågorna som utgör operationalisering kan uppfattas som om det finns ett politiskt samstämmade svar på dem, något som jag är medveten om. Dock kommer åsikter som strider mot dessa frågor eller på något sätt inte delar samma bild som det teoretiska ramverket också att lyftas fram. Detta för att kunna kartlägga alla delar av debatten. Frågorna har formulerats på detta vis för att kunna undersöka materialet i relation till det teoretiska ramverket, vare sig de samstämmer med teorin eller ej.

5 Psykologisk krigföring i Sverige

Nedan presenteras det resultat som genererats från textanalysen av det empiriska materialet, integrerat med en analys.

5.1 Det uppfattade hotet

5.1.1 Bred och djup säkerhet

Sveriges regering har ett brett förhållningssätt till säkerhet. I den statliga offentliga utredningen "Säkerhet i ny tid" beskrivs tänkbara hot mot Sverige. Det är inte bara militära hot som behandlas utan även exempelvis naturkatastrofer, pandemier, våldsbejakande extremism och ekonomiska kriser. Utredningen beskriver hur Sverige kan drabbas av säkerhetskriser som inte bara hotar territoriet eller suveräniteten och att det därmed krävs en helhetssyn för att möta dessa utmaningar. Man rör sig alltså bort från tanken att hot endast avser de som på något sätt utmanar Sveriges territorium och suveränitet. Dessutom belyser man att det finns icke-militära hot som kan hota landets suveränitet. Ett brett spektrum av hot uppmärksammas därmed av regeringen. Fortsättningsvis uppmärksammas hybridhot som allt mer aktuellt där informationsoperationer utgör ett särskilt problem i samhället (SOU 2016:57, s. 31). Regeringen bedömer alltså att informationsoperationer som desinformation är ett problem för Sveriges säkerhet.

Desinformation uppfattas vara ett hot mot det svenska öppna, demokratiska samhället med mänskliga fri- och rättigheter. Svenska politiker belyser att desinformation inte bara är ett hot mot Sveriges suveränitet utan man tar ett djupare säkerhetsperspektiv då andra värden som fri- och rättigheter utmanas. Säkerhet handlar alltså inte endast om överlevnad utan även om fri- och rättigheter. Vidare kan man påstå att Sveriges politiker tar ett djupt säkerhetsperspektiv då det är "befolkningen" som är det huvudsakliga skyddsobjektet, inte staten. Riksdagen har formulerat tre mål för Sveriges säkerhet, dessa är: "att värna befolkningens liv och hälsa, att värna samhällets funktionalitet och att värna Sveriges förmåga att upprätthålla grundläggande svenska värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter" (SOU 2016:57, s. 32). Det är dessa värden som kan anses vara i fokus för Sveriges säkerhet. Desinformation utmanar dessa värden och är problematiskt för dagens fria och omfattande informationsflöden i Sverige. Försök till påverkan genom

psykologisk krigföring utgör därför en utmaning för vår säkerhet och att värna om vår demokrati och fri- och rättigheter (Prop. 2014/15:109, s.108–109). Regeringen beslutade nyligen att ge Statskontoret i uppdrag att utreda statliga myndigheters verksamheter som kan vara av betydelse för ett starkare psykologiskt försvar, anpassat efter dagens moderna samhälle. Regeringen beskriver med bakgrund för beslutet att Sverige är utsatt för påverkanskampanjer som exempelvis desinformation och därmed måste vi utveckla vårt psykologiska försvar för att kunna möta dessa hot. De skriver att ett psykologiskt försvar är viktigt för att kunna ”säkerställa ett öppet och demokratiskt samhälle med åsiktsfrihet och fria medier” (Justitiedepartementet, 2016).

5.1.2 Det ryska hotet

Desinformation från Ryssland utgör ett stort problem och är en stor anledning till att psykologisk krigföring uppfattas som ett allvarligt hot mot Sverige. Detta kan förstås utifrån teorin om kommunikationella revolutionen. I och med utvecklingen av kommunikationsflöden är desinformation ett billigt och effektivt verktyg för att påverka andra stater, en utveckling som Ryssland utnyttjar genom systematiska desinformationskampanjer mot andra länder. I motionen ”Ett starkt försvar i en orolig värld” skriven av moderaten Hans Wallmark m.fl. beskrivs säkerhetsläget i närområdet som osäkert och att det fortsätter att försämrats. En stor del av denna osäkerhet grundar sig i ett allt mer aggressivt Ryssland. Rysslands aggression mot Ukraina och den illegala annekteringen av Krim är tydliga exempel på hur Ryssland agerar mer oförutsägbart och inte respekterar suveräna staters territorium (Motion 2016/17:3204, s.3–4). Motionen beskriver: ”Ryssland använder traditionell maktpolitik som blandar subversiva metoder som informationskrigföring, propaganda, cyberkrigföring uppbackade av konventionell och nukleär militär makt” (Motion 2016/17:3204, s.4). I motionen förklarar författarna hur Ryssland använder sig av en ny typ av krigföring och har exempelvis använt sig av informationskrigföring som desinformation i konflikten med Ukraina för att förneka sin inblandning. Rysslands användning av psykologisk krigföring som desinformation är en förklaring till varför denna typ av krigföring kommit att bli allt mer aktuell i den svenska politiska debatten de senaste åren. Vidare är det också en anledning till varför det nu råder en debatt huruvida och på vilket sätt man ska rusta upp det svenska psykologiska försvaret då det har förändrat hotbilden mot Sverige.

5.1.3 Gränsöverskridande hot och den tekniska utvecklingen

Den kommunikationella revolutionen har förändrat betydelsen av territoriella gränser som medför att hoten är allt mer gränsöverskridande. Desinformation är ett tydligt exempel på denna förändring. Desinformation sprids ofta på internet och sociala medier där spridningen inte begränsas av territoriella gränser.

Desinformation är därmed gränsöverskridande. I propositionen till riksdagen ”Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020” bedömer regeringen att ”det försämrade omvärldsläget aktualiserar behovet av ett psykologiskt försvar anpassat efter dagens förhållanden” (2014/15:109, s.108). Regering skriver att ”utmaningarna och säkerhetshoten är mer föränderliga och gränslösa än tidigare” (SOU 2016:57, s. 31). De belyser alltså hur hoten, exempelvis desinformation, inte är begränsade av territoriella gränser på samma sätt som tidigare.

Den kommunikationella revolutionen har skapat fler informationsflöden vilket genererar fler möjligheter för desinformation att frodas. Den nya tidens informationssamhälle är därför mer sårbart för desinformation än tidigare eftersom det finns fler möjligheter att använda information som ett vapen i syfte att vilseleda. I regeringens proposition belyser de hur dagens moderna mediasamhälle påverkar möjligheterna för psykologisk krigföring. Det finns en allt större mångfald av informationskanaler och de digitala medierna får en allt större innebörd för vår kommunikation, i både fredstida kriser som vid höjd beredskap. Vidare kan tilläggas att internet har blivit en allt viktigare kanal för att sprida information och därmed en plattform att försöka påverka opinionen och beslutsfattare (Prop. 2014/15:109, s.109). Propositionen uppmärksammar alltså det som kommunikationella revolutionen försöker beskriva. Dagens samhälle som är präglad av den högteknologiska utvecklingen genererar många nya kommunikationsmöjligheter, framförallt genom internet och sociala medier. Som ett resultat existerar numera mängder av plattformar där desinformation kan spridas snabbt och enkelt.

Vidare kan det påstås att högteknologiska länder är mer sårbara för desinformation än icke högteknologiska länder. Betydelsen av den tekniska utvecklingen för desinformation förklaras i debattartikeln ”En frihet på spel” skriven av utrikesminister Margot Wallström och Finlands utrikesminister Timo Soini. De skriver att den tekniska utvecklingen och framväxten av internet och sociala medier både skapar möjligheter för demokratisk utveckling samtidigt som de kan användas för att sprida desinformation (Wallström – Soini, 2016). I debattartikeln, som publicerades för att uppmärksamma att tryckfrihetsförordningen firar 250 år, beskriver ministrarna hur mediefriheten försämrats i världen där, bland annat, statlig kontroll av propaganda och desinformation utgör ett stort problem. Den statliga offentliga utredningen ”Säkerhet i ny tid” beskriver att informationsoperationer utgör ett stort problem och att sårbarheten mot dessa typer av hot framförallt kännetecknar högteknologiska länder (SOU 2016:57, s. 31–32). Det kan därför påstås att regeringen bedömer att den tekniska utvecklingen, som i min mening karaktäriseras av kommunikationella revolutionen, är den avgörande faktorn för sårbarhet för hot som desinformation.

5.1.4 Media och sociala medier

Den kommunikationella revolutionens utveckling av media och sociala medier har skapat bättre förutsättningar för att både sprida desinformation och informera samhället om psykologisk krigföring. Tidigare utrikesminister Carl Bildt är en av flera politiker som blivit utsatt för desinformationsattacker. Vid ett tillfälle publicerades en falsk artikel som såg ut att komma från Dagens Nyheter som påstod att Bildt ville bilda en organisation som ville stärka EU-institutioner och arbeta mot EU-skeptiker. Detta var i samband med folkomröstningen om EU i Storbritannien. Den desinformationen kan alltså ses som ett försök att påverka opinionen med falsk information där tidningen Dagens Nyheter trovärdighet användes för att sprida lögnen. Svenska makthavare och opinionsbildare utnyttjas ofta i liknande sammanhang (Ahlman, 2016). Bildt kommenterade detta på sin Twitter då han skrev ”bra att informationskrigets realitet nu uppmärksammas allt mer” (2016, a). Fortsättningsvis, den 15 juli 2016 länkade Bildt till *Disinformation Digest* som publicerat videon ”How to cook up a fake news story” som skildrar hur pro-Kremlin desinformationskampanjer utförs. Bildt twittrade ”here a useful primer on the different techniques of Russian disinformation efforts” (2016, b). Bildt använder alltså sin Twitter för att informera sina följare om psykologisk krigföring och hur desinformation kan ta sig i uttryck. Media och sociala medier som Twitter är därmed både ett verktyg för att informera samhället om psykologisk krigföring, samtidigt som det utgör en plattform där desinformation kan spridas.

5.2 Anpassningen

5.2.1 Internationell samverkan

Sveriges politiker bedömer att den förändring som skett i samhället i och med den kommunikationella revolutionen påverkar psykologisk krigföring. Hoten är mer gränsöverskridande och därför måste även försvaret verka över gränser. För att lyckas med det krävs en högre grad av nätverkande på den internationella arean. Regeringen bedömer att psykologisk krigföring som informationskampanjer är något som i dagens högteknologiska samhälle behöver åläggas mer fokus. Man anser att för att kunna hantera säkerhetshoten i dagens komplexa världsordning krävs det en allt mer internationell integration inom utrikes- och säkerhetspolitiken (SOU 2016:57, s. 32). Sveriges regering vill alltså anpassa det psykologiska försvaret till dagens förhållanden genom internationell samverkan. Sverige genomgår därmed en förändring till vad Castells kallar – en nätverksstat, något som förtydligas i följande delar av analysen.

Sveriges politiker vill använda sig av nätverkande för att utveckla det psykologiska försvaret men står trots det fortfarande fast i Sveriges alliansfrihet. Regeringen anser att ”hoten är gränsöverskridande och synen på dem likartad bland Sveriges samarbetspartners. Utredningen konstaterar samtidigt att det är de enskilda staterna som till slut måste bära det huvudsakliga ansvaret för att hantera dessa” (SOU 2016:57, s. 32). Utredningen belyser vikten av internationellt samarbete som de kallar ”säkerhet genom samverkan” (SOU 2016:57, s. 36) och har blivit en allt större del av Sveriges säkerhetspolitiska identitet. Ett utdrag från Försvarsberedningen 2014 beskriver detta: ”Sverige kan inte och vill inte isolera sig från omvärlden. Sverige är inte ensamt. Säkerhet byggs solidariskt tillsammans med andra och hot mot fred och säkerhet avvärjs i gemenskap och samverkan med andra länder och organisationer” (SOU 2016:57, s. 36). Samtidigt som Sverige jobbar för mer säkerhetssamarbete med andra länder är militär alliansfriheten en viktig ståndpunkt. Stefan Löfven belyser detta i ett tal från 2016 som används i utredningen:

Vår militära alliansfrihet tjänar oss väl, och den bidrar till säkerhet och stabilitet i norra Europa. Den förutsätter en bred och ansvarsfull utrikes- och säkerhetspolitik, i kombination med fördjupade försvars och säkerhetspolitiska samarbeten och en trovärdig nationell försvarsförmåga (SOU 2016:57, s. 36).

Med militär alliansfrihet menar utredningen ”att Sverige inte åtar sig ömsesidiga försvarsförpliktelser i förhållande till andra länder” (SOU 2016:57, s. 36). Sverige är exempelvis inte medlemmar i NATO men har inlett ett partnerskap som möjliggör för Sverige att delta i NATO:s verksamheter utan att åta sig försvarsförpliktelser gentemot andra länder (SOU 2016:57, s. 118). På så sätt bevarar Sverige sin alliansfrihet, något som många dock ifrågasätter. Sveriges regering har alltså ambitionen att samverka med andra länder samtidigt som man står fast i sin alliansfrihet. Detta är något de understryker i sin proposition för Sveriges försvarspolitiska inriktning då de skriver att det psykologiska försvaret ska utvecklas enskilt och tillsammans med andra länder (Prop. 2014/15:109, s.109).

Det finns, å ena sidan, en tydlig konsensus i den politiska debatten i Sverige – att internationell samverkan är viktigt för det psykologiska försvarets utveckling. Å andra sidan tydliggörs olika åsikter kring vilka typer av samarbeten som Sverige faktiskt ska delta i. En stor del av denna konflikt grundar sig i att man anser att Sverige bör värna om alliansfriheten och att vissa anser att samarbete inte ska göras på bekostnaden av den. Wallmark m.fl. beskriver att Sverige, som är ett demokratiskt och pluralistiskt samhälle med tryck- och yttrandefrihet, är känslig för påverkan som desinformation (Motion 2016/17:3204, s.5–7). Wallmark m.fl. uppmanar i sin motion till mer internationell samverkan för att stärka det psykologiska försvaret. Författarna menar att nya typer av hot, som desinformation, medför större utmaningar för Sverige och därför behövs samarbeten med andra länder för att öka försvarsförmågan. Motionen välkomnar

därför beslutet att gå med i NATO:s center för strategisk kommunikation, men kritiserar att det tog så lång tid för Sverige att delta (Motion 2016/17:3204, s.5–7).

Vidare finns det de som inte stödjer svenskt deltagande i NATO:s StratCom center. Även om Sverige redan har beslutat om att gå med i centret anser jag att det är av betydelse att lyfta fram olika röster i den politiska debatten för att få en heltäckande bild av hur man ser på utvecklingen av det psykologiska försvaret. Annika Lillemets m.fl. från Miljöpartiet belyser flera av de argument mot ett deltagande i NATO:s Stratcom i motionen ”Sveriges psykologiska försvar och NATOs Stratcom”. Som bakgrund för motionen skriver Lillemets att ”propaganda och desinformation som syftar till att piska upp rädsla och öka militär spänning och upprustning har i alla tider orsakat stor skada. Ett tragiskt exempel är invasionen av Irak 2003 som föregicks av en massiv och förödande desinformationskampanj” (Motion 2016/17:2783, s.1). Lillemets m.fl. håller med om att man måste stärka Sveriges psykologiska försvar, men som nämnt innan, är de emot ett samarbete med NATO:s StratCom. I deras motion lyfter de fram hur det inte håller den vetenskapliga klass som förväntas av ett ”centre of excellence” samt att eftersom centret fokuserar på rysk propaganda och desinformation kan vi få ensidig kunskap och vår alliansfrihet kan ifrågasättas ytterligare. De belyser även problematiken med att centret även bedriver ”strategisk kommunikation”, vilket innebär att de utför NATO-vänliga påverkanskampanjer. De skriver att världen kan därmed uppfatta Sverige som om att vi instämmer i NATO:s världsbild och även anammar den själva. De menar att Sverige bör bidra i sammanhang där vi redan är medlemmar, som i EU och FN (Motion 2016/17:2783, s.2–3). Ett exempel på svenskt bidrag i arbeten mot desinformation i sammanhang där vi redan är medlemmar är i EU:s StratCom-grupp. Motionen är alltså inte emot idén att nätverkande är sätt att utveckla det psykologiska försvaret men ställer sig kritiska till ett samarbete med NATO.

5.2.2 Större satsningar och inomstatlig samverkan

Många politiker belyser vikten av att satsa mer på det psykologiska försvaret för att kunna anpassa Sverige till en ny hotbild och en modern samhällskontext. Wallmark m.fl. anser att vi måste kunna möta de utmaningar som den psykologiska krigföringen medför. De argumenterar därför för en större satsning på det psykologiska försvaret. De föreslår även att, på grund av den nya situationen som Sverige står inför, bör vi återupprätta en myndighet för det psykologiska försvaret (Motion 2016/17:3204, s.7). Man framför även en vilja att Försvarsberedningen ska få ett modernare och bredare uppdrag så att man tar hänsyn till både militära och civila hot (Motion 2016/17:3204, s.5–7).

Större satsningar uppmuntras bland annat genom nätverkande inom landet, mellan exempelvis myndigheter och olika delar av samhället. Detta är en annan mekanism till att anpassa sig till den kommunikationella revolutionen och bli en så kallad nätverksstat. Regeringen lyfter fram vikten av ett psykologiskt försvar

för att kunna upprätthålla och värna om Sveriges öppna och demokratiska samhälle. De vill kunna skydda landets grundläggande fri- och rättigheter i fred och vid höjd beredskap genom att öka ”befolkningens risk- och krismedvetenhet, motståndanda och försvarsvilja. Därmed förbättras samhällets förmåga att hålla emot och avvärja påtryckningar från en eventuell motståndare” (Prop. 2014/15:109, s.109). För att lyckas med detta föreslår regeringen att ansvariga aktörers samverkan ska utvecklas (Prop. 2014/15:109, s.108–109) och aktörer från flera olika politikerområden i både privat och offentlig sektor måste involveras (SOU 2016:57, s. 31). Regeringen förklarar hur verksamhet som bidrar till det psykologiska försvaret redan bedrivs vid många myndigheter runt om i Sverige. Statskontoret har därför fått i uppdrag att, för det första, identifiera vilka statliga myndigheter som bedriver dessa verksamheter, som är relevanta för ett psykologiskt försvar i dagens samhälle. För det andra ska de undersöka och presentera på vilket sätt varje myndighet kan vara en del av det psykologiska försvaret. Slutligen ska de beskriva vilka förutsättningar myndigheterna har för att delta i ett psykologiskt försvar. Det finns alltså en vilja bland politiker att samverka inom landet, inte bara internationellt.

Inomstatlig samverkan är ett sätt att anpassa sig till den nya hotbilden och utveckla Sverige som en nätverksstat. Det är något som Sveriges utrikesminister Wallström och Finlands utrikesminister Soini uppmuntrar till. Det säger att ”Sveriges och Finlands regeringar har åtagit sig att, tillsammans med företrädare för media och det civila samhället, arbeta än hårdare för att främja yttrandefriheten i världen” (Wallström – Soini, 2016). De belyser alltså vikten av samarbete och nätverkande på ett nationellt plan genom ett samspel med representanter från olika delar av samhället. Detta är, enligt Castells, förändringen från den suveräna nationalstaten till nätverksstaten som vi kan se. Som nämnt innan sker det genom “a network of interaction between national, supranational, international, co-national, regional, and local institutions, while also reaching out to the organizations of civil society” (Castells, 2009, s.40). Sveriges politiker uttrycker alltså en vilja att samverka både internationellt och inomstatligt för att utveckla det psykologiska försvaret.

5.2.3 Media och källkritik

I och med den kommunikationella revolutionen finns ett större behov av källkritik och kritiskt tänkande bland befolkningen för att kunna skydda sig mot påverkan från desinformation. Utvecklingen av informationsflöden har medfört att befolkningen utsätts för allt mer information dagligen, därmed måste de kunna filtrera informationen med hjälp av kritiskt tänkande. Sårbarheten för att påverkas av desinformation minskar om man har förmågan att urskilja vad som är falskt eller sant. Media spelar en viktig roll i detta arbete då de står för en stor andel av informationen som ges ut. Regeringsbeslutet om Statskontorets uppdrag beskriver även hur:

Mediesamhället och dess pågående förändring har en betydande roll för det psykologiska försvaret. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samarbetar med medieaktörer i Mediernas beredskapsråd i syfte att stärka medieaktörernas beredskap för fredstida kriser och höjd beredskap (Justitiedepartementet, 2016).

Man uppmuntrar därför slutligen till att inhämta synpunkter från aktörer i Mediernas beredskapsråd (Justitiedepartementet, 2016). Wallström och Soini skriver i debattartikeln att den tekniska utvecklingen och framväxten av internet och sociala medier kräver en ökad ansträngning för att värna om yttrande- och mediefriheten. Ministrarna beskriver även hur de samarbetar med våra grannar i Norden och i Östersjöområdet ”för att utbilda journalister i undersökande journalistik och stödja fria och oberoende medier i områden som är särskilt utsatta för desinformation och propaganda” (Wallström – Soini, 2016). Vidare skriver de att i och med den tekniska utvecklingen och de allt fler möjligheterna att sprida information måste betydelsen av källkritik och kritiskt tänkande lyftas fram (Wallström – Soini, 2016).

För att kunna anpassa det psykologiska försvaret till dagens moderna informationssamhälle måste trovärdig information ges ut som ett svar på desinformation. 2015 rapporterar Sveriges Radio att MSB har startat en hemlig avdelning för att möta informationskampanjer från andra länder och organisationer (Andrén). Detta är något som tidigare utrikesministern Carl Bildt kritiserar. På sin Twitter länkar han till Sveriges Radios artikel om den nya, ”hemliga” avdelningen och skriver: ”om man tror att s.k. informationskrig kan hanteras i hemlighet har man nog fått det hela om bakfoten” (Bildt, 2015). Dagens Nyheter skriver också om den nya gruppen på MSB. Enhetschefen Mikael Tofvesson vill varken svara på Dagens Nyheters fråga om hur många som jobbar i gruppen, vilka kompetenser de har eller hur de jobbar. Han säger att ”då kommer andra länder att kunna värdera vår förmåga” (Carlsson – Sköld, 2015), något som kan förklara varför gruppen vill vara hemlig. Bildts inlägg kan tolkas som att arbetet mot desinformation måste ske i öppenhet genom att exempelvis uppmärksamma attacker för allmänheten och justera felaktig information. Han menar alltså att det finns en motsägelse att arbetet på MSB istället sker, till viss del, i hemlighet. Som Wallmark m.fl. skriver i deras motion, för att Sverige ska kunna möta de nya utmaningarna som psykologisk krigföringen medför, måste man dels identifiera och bemöta exempelvis desinformationsattacker, dels ge ut trovärdig information själva. Lösningen, enligt motionen, är att möta lögnerna med sanningen (Motion 2016/17:3204, s.7).

6 Slutsats

Teorierna kritisk säkerhet, kommunikationella revolutionen och nätverksstaten ger en möjligheten att förstå utvecklingen av det psykologiska försvaret utifrån både en empirisk och teoretisk kontext. Kritisk säkerhet lyfter fram nya perspektiv att se på hot och säkerhet samt legitimerar desinformation som ett hot mot Sveriges befolkning, demokrati och mänskliga fri- och rättigheter. Den kommunikationella revolutionen förklarar hur den tekniska utvecklingen har påverkat kommunikationsmöjligheterna och därmed även hoten. Idag kan människor väldigt lätt både förflytta sig och kommunicera över gränser, detsamma gäller hoten. Den tekniska utvecklingen har medfört en större sårbarhet för hot som desinformation. Desinformation sprids ofta på internet och sociala medier där territoriella gränser inte på något sätt begränsar spridningen av desinformation. Den kommunikationella revolutionen har även skapat fler informationsflöden vilket genererar fler möjligheter för desinformation att frodas. Den nya tidens informationssamhälle är därför mer sårbart än tidigare för desinformation eftersom det finns fler möjligheter att använda information som ett vapen i syfte att vilseleda. Kritisk säkerhet och kommunikationella revolutionen hjälper oss att förstå dagens samhälle och nutidens hot och hur det ser annorlunda ut än för bara några år sedan.

I och med kommunikationella revolutionen ser dagens samhälle annorlunda ut och Sveriges försvar måste anpassa sig till en ny kontext. När gränser mellan länder och människor suddas ut måste även försvaret utvecklas i samma riktning annars kommer sårbarheten för dessa hot som förändringen medfört aldrig kunna bemötas. Gränserna mellan suveräna nationalstater suddas ut och bildar vad Castells kallar nätverksstater. Vi kan se en tillbakagång de senaste åren med en växande nationalism runt om i världen som ett svar på globaliseringen. Men trots denna tillbakagång finns det en vilja bland svenska politiker att samverka internationellt, mellan myndigheter och med olika delar av samhället, exempelvis media och civilsamhället. Detta för att utveckla det psykologiska försvaret så att det är anpassat till dagens globaliserade, högteknologiska, informationssamhälle. Desinformation är ett gränsöverskridande hot som inte kan hanteras i ensamhet. Teorin om nätverksstaten knyter ihop säcken och belyser hur den pragmatiska utvecklingen sker i samhället som en reaktion på kommunikationella revolutionen.

Det teoretiska ramverket som skapats i denna studie ger därmed en helhetsbild av fenomenet desinformation och dess utveckling. Dels hur hotet ser ut och varför, dels hur det bäst kan bemötas. Det gör det även möjligt att använda det teoretiska ramverket om man vill studera desinformation i andra empiriska kontexter som

också kännetecknas av högteknologisk utveckling. En vidareutveckling av det teoretiska ramverket skulle vara intressant för framtida forskning. Dels för att förbättra den teoretiska modellen, dels för att studera psykologisk krigföring i takt med samhällets utveckling så att ramverket fortsätter att vara uppdaterat till en modern kontext. Vidare skulle det förslagsvis vara av betydelse att undersöka befolkningens syn på desinformation och huruvida de uppfattar det som ett hot eller ej, inte bara politikerna.

Sveriges politiker har nu börjat förstå psykologisk krigförings realitet och en politisk debatt kring hur man ska bemöta desinformation har blossat upp de senaste åren. Det finns en förståelse bland Sveriges politiker för hur informationssamhällets utveckling har påverkat sårbarheten för desinformation och att man måste utveckla försvaret så det är anpassat till dagens förhållanden. Det finns även en samstämmig vilja att uppmärksamma dessa typer av hot och att utveckla det psykologiska försvaret. Hur man vill göra detta skiljer sig lite i debatten, men det finns en gemensam nämnare – samverkan. Vissa trycker på internationell samverkan, vissa på inomstatlig. Vissa stödjer deltagandet i NATO:s StratCom, vissa inte. Men de flesta verkar vara överens om att det inte går att utveckla ett psykologiskt försvar i ensamhet, utan att ett utbyte mellan länder, myndigheter och samhällssektorer är nödvändigt. Sveriges politiker vill alltså anpassa sig till den kommunikationella revolutionen genom att nätverka.

Slutligen anser många att man måste belysa vikten av källkritik och arbeta med att ge ut trovärdig information som ett svar på desinformationen. Jag håller med den politiska debatten i Sverige att desinformation måste ersättas med sanningen. Som Castells uttrycker det: “the fundamental battle being fought in society is the battle over the minds of the people” (Castells, 2007, s. 238). Desinformation är ett effektivt och billigt vapen som medför allvarliga konsekvenser för ett samhälle genom att vilseleda och påverka olika aktörer. Att skydda sanningen genom att ge ut trovärdig information och utveckla det psykologiska försvaret är därmed enligt min bedömning oerhört viktig för Sveriges försvar och framtid.

7 Referenser

- Ahlman, Jonas. 2016. Svenska makthavare utnyttjas i informationskriget. *Sveriges Radio*. 27 juli. Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6482321> (Hämtad 2016-11-17).
- Andrén, Simon. 2015. MSB startar hemlig avdelning i informationskrig. *Sveriges Radio*. 27 oktober. Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6288863> (Hämtad 2016-11-17).
- Bildt, Carl. 2015. *Om man tror att s.k. informationskrig kan hanteras i hemlighet har man nog fått det hela om bakfoten*. Twitter. 27 oktober. Tillgänglig: <https://twitter.com/cbildt/status/659122015073267712> (Hämtad 2016-11-17).
- Bildt, Carl, a. 2016. *Bra att informationskrigets realitet uppmärksammas allt mer. @sr_ekot*. Twitter. 27 juli. Tillgänglig: <https://twitter.com/CBildt/status/758273442433163264> (Hämtad 2016-11-17).
- Bildt, Carl, b. 2016. *Here a useful primer on the different techniques of Russian disinformation efforts*. <http://us11.campaignarchive2.com/?u=cd23226ada1699a77000eb60b&id=c20edf9ad2> Twitter. 15 juli. Tillgänglig: <https://twitter.com/carlbildt/status/753870571541262337> (Hämtad 2016-11-27).
- Bildt, Carl. U.å. Twitter. Tillgänglig: <https://twitter.com/CBildt> (Hämtad 2016-11-22).
- Bjereld, Ulf., Demker, Marie. 2005. *I Vattumannens tid? En bok om 1968 års auktoritetsuppror och dess betydelse idag*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg Bokförlag.
- Carlsson, Mattias. Sköld, Josefine. 2015. Hemlig grupp ska möta ryskt informationskrig. *Dagens Nyheter*. 27 oktober. Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/hemlig-grupp-ska-mota-ryskt-informationskrig/> (Hämtad 2016-11-17).
- Castells, Manuel. 2007. Communication, Power and Counter-power in the Network Society. *International Journal of Communication* 1: 238-266. doi: 1932-8036/20070238.
- Castells, Manuel. 2009. *Communication Powers*. Oxford: Oxford University Press.
- Disinformation Digest. 2016. *European Union External Action*. Tillgänglig: https://eeas.europa.eu/topics/eu-information-russian/9506/disinformation-digest_en (Hämtad 2016-11-27).
- Eriksson, Mats. 2016. Regeringen vill stärka psykförsvaret. *Sveriges Radio*. 30 september. Tillgänglig: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6529472> (Hämtad 2016-10-13).

- Esaiasson, Peter., Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik., Wängnerud, Lena. 2012. *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4 uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- European External Action Service. 2015. *Questions and Answers about the East StratCom Task Force*. Tillgänglig: http://collections.internetmemory.org/haeu/content/20160313172652/http://eeas.europa.eu/top_stories/2015/261115_stratcom-east_qanda_en.htm (Hämtad 2016-11-12).
- Holmström, Mikael. 2015. Peter Hultqvist utsatt för rysk lögnattack. *Dagens Nyheter*. 28 oktober. Tillgänglig: www.dn.se/nyheter/sverige/peter-hultqvist-utsatt-for-rysk-lognattack/ (Hämtad 2016-12-07).
- Holmström, Mikael. 2016. Säpo varnar för ryskt psykologiskt krig – tiotal agenter på svensk mark. *Dagens Nyheter*. 17 mars. Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/sapo-varnar-for-ryskt-psykologiskt-krig-tiotal-agenter-pa-svensk-mark/> (Hämtad 2016-11-24).
- Hough, Peter. 2008. *Understanding Human Security*. 2 uppl. New York: Routledge.
- Justitiedepartementet. *Uppdrag till Statskontoret om svenska statliga myndigheters verksamhet avseende psykologiskt försvar*. Regeringsbeslut II:8. Stockholm: Justitiedepartementet, 2016. Tillgänglig: http://www.regeringen.se/contentassets/e9cd318cdf3e4bdd8b0c6373abbb0f11/uppdrag-till-statskontoret-om-svenska-statliga-myndigheters-verksamhet-avseende-psykologiskt-forsvar_ (Hämtad 2016-11-21).
- Knutsson, Mats. 2016. Hultqvists underskrift på förfalskat brev. *SVT Nyheter*. 17 mars. Tillgänglig: www.svt.se/nyheter/svtforum/frammande-makt-forfalskade-brev?gmenu=0®ionalmeny=1 (Hämtad 2016-12-07).
- Kungliga Biblioteket. U.å. *Sök bland svenska dagstidningar*. Tillgänglig: <http://tidningar.kb.se/> (Hämtad 2016-11-24).
- Motion 2016/17:2783. *Sveriges psykologiska försvar och NATOs Stratcom*. Tillgänglig: <https://data.riksdagen.se/fil/60F5AD0D-021D-4D0C-A71E-5111294F83FE> (Hämtad 2016-11-12).
- Motion 2016/17:3204. *Ett starkt försvar i en orolig värld*. Tillgänglig: <https://data.riksdagen.se/fil/8F261A21-4BA0-45C8-8832-657CD92082CA> (Hämtad 2016-11-12).
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. 2014. *Vad gör MSB inom ramen för psykologiskt försvar?* Tillgänglig: <https://www.msb.se/sv/Insats--beredskap/Psykologiskt-forsvar/MSB-och-psykologiskt-forsvar/> (Hämtad 2016-11-09).
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, a. 2016. *MSB utvecklar det psykologiska försvaret*. Tillgänglig: <https://www.msb.se/sv/Insats--beredskap/Psykologiskt-forsvar/MSB-och-psykologiskt-forsvar/MSB-utvecklar-det-psykologiska-forsvaret-/> (Hämtad 2016-11-09).

- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, b. 2016. *MSB bidrar med en expert på propaganda, desinformation och vilseledning vid EEAS, StratCom East Task Force*. Tillgänglig: <https://www.msb.se/sv/Om-MSB/Nyheter-och-press/Nyheter/Nyheter-fran-MSB/MSB-bidrar-med-en-expert-pa-propaganda-desinformation-och-vilseledning-vid-EEAS-StratCom-East-Task-Force/> (Hämtad 2016-11-12).
- NATO Stratcom Centre of Excellence. 2016. *About us*. NATO Strategic Communications Centre of Excellence Riga, Latvia. Tillgänglig: <http://www.stratcomcoe.org/about-us> (Hämtad 2016-10-13).
- Nygren, Gunnar. 2016. Vilseledning och förfalskning – desinformation som vapen. I Nygren, Gunnar., Hök, Jöran (red.) *Ukraina och informationskriget – journalistik mellan ideal och själv censur*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), 223–242. Tillgänglig: <https://www.msb.se/RibData/Filer/pdf/28052.pdf> (Hämtad 2016-11-27).
- Peoples, Columbia., Vaughan-Williams, Nick. 2015. *Critical Security Studies – An Introduction*. 2 uppl. London: Routledge.
- Prop. 2014/15:109. *Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020*. Stockholm: Försvarsdepartementet.
- SOU 2016:57. Utredningen om Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten. *Säkerhet i ny tid*.
- Stenström, Paula. 1997. *Lönade Lögner – Psykologisk krigföring som hot i fred, kris och krig*. Stockholm: Försvarets forskningsanstalt.
- Stritzel, Holger. 2007. Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond. *European Journal of International Relations* 13 (3): 357–383. doi: 10.1177/1354066107080128.
- Wallström, Margot., Soini, Timo. 2016. *En frihet står på spel*. Regeringskansliet. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/debattartiklar/2016/05/en-frihet-star-pa-spel/> (Hämtad 2016-11-15).
- Winther Jørgensen, Marianne., Phillips, Louise. 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga

Antal träffar i svenska dagstidningar år 2000–2014

År	Psykologisk krigföring	Psykologiskt försvar	Desinformation
2000	18	66	53
2001	15	88	52
2002	13	59	51
2003	28	51	63
2004	19	68	47
2005	11	26	31
2006	7	16	22
2007	8	28	28
2008	11	19	25
2009	12	29	36
2010	14	19	101
2011	22	19	214
2012	8	13	214
2013	16	47	203
2014	139	198	433
2015	207	285	592
2016	184	186	931

(Kungliga Biblioteket, u.å.)